
ČITALAČKE NAVIKE U ŠVEDSKOJ*

POBUDE I PREDMET ISTRAŽIVANJA

Dva osnovna argumenta su nas navela da pristupamo istraživanju čitalačkih navika i odnosa prema knjizi u švedskom društvu. Ove argumente nazivamo kvantitativnim i kvalitativnim.

Kvantitativni argument zasnovan je na činjenici da ljudi danas provode znatan deo slobodnog vremena u čitanju. Pod slobodnim vremenom podrazumevamo vreme kojim čovek raspolaže kad nije na poslu, kad ne spava, ne obeduje i ne bavi se kućnim poslovima. Ono iznosi prosečno 50 časova nedeljno. Polovinu ili više od toga vremena (25—30 sati), ljudi u pet područja u kojima smo vršili istraživanje koriste za slušanje radio-programa, gledanje programa televizije, čitanje dnevne i nedeljne štampe, zabavne i ilustrovane štampe i knjiga, odnosno vreme posvećuju tzv. masovnim medijima. Od toga na čitanje otpada oko 10 časova.

Prema tome, čitanje, kvantitativno mereno prema vremenu koje mu ljudi posvećuju, spada u neophodnu delatnost. Ali, čitanje će isto tako, bez sumnje, da ispuni izvestan broj važnih kvalitativnih funkcija u životu ljudi. Istraživanje koliko i šta ljudi čitaju, samo je deo jednog šireg zadatka: da se prouči kako ljudi komuniciraju jedni s drugima. Zadatak se može smatrati usko ograničenim, zato što pokazuje usredsređenost samo na jednu od delatnosti pomoću kojih ljudi komuniciraju jedni s drugima, ali takođe i kao krajnje razumljiv, zato što pisana reč danas dospeva u svaki kutak sveta gde se ljudi kreću. Čitanjem stičemo saznanja o svetu u kome živimo; čitanje nam omogućava pristup

*) Ovaj tekst je skraćeni prevod rezimea, datog na engleskom jeziku, u knjizi *Las-och bokvanor i fem svenska samhällen-Litteraturutredningens lasvanestudier*, Stockholm, 1972, Statens offentliga utredningar, Utbildningsdepartementet, str. 702.

estetskim vrednostima; pruža nam zadovoljstvo i zabavu; daje mogućnosti za samopotvrđivanje i formiranje sopstvene ličnosti i osnovu da doživimo duhovnu srodnost i solidarnost.

Činjenica da čitanje može da ispuni te funkcije u životu ljudi, ne znači da smatramo da je dobro čitati, bez obzira na sadržaj onoga što čitamo. U nizu analiza prosudili smo da je potrebno da izdvojimo literaturu koja se obično smatra ozbiljnom, od literature koja ne spada u tu kategoriju. Ova podela je olakšana time što u praksi ove dve vrste literature dospevaju do čitaoca na sasvim različite načine. Jedan od fundamentalnih rezultata naših analiza je u tome da mehanizam distribucije knjige igra važnu ulogu kada je reč o knjigama koje čitaju stanovnici pet oblasti u kojima su vršena istraživanja.

Postoje neka pitanja o kojima *ne raspravljamo* u ovom istraživanju, ali koja pripadaju analizi čitalačkih navika i odnosa prema knjizi. Među njima su: Kako se knjige izdaju u Švedskoj? Ko ih piše? Ko određuje koje će se knjige štampati? Kako se knjige prikazuju i prodaju? O kojim predmetima te knjige raspravljaju? Međutim, neka od tih pitanja biće razmatrana u budućim sveskama serije publikacija koje će da objavi Komisija za literaturu. Koliko vremena ljudi provedu u čitanju zavisi ne samo od vrste knjižara, biblioteka, i ostalih načina distribucije knjige u društvu, nego u velikoj meri i od sadržaja knjiga koje knjižare, biblioteke i ostali delovi distributivne mreže pružaju.

Naše istraživanje čitalačkih navika i odnosa prema knjizi takođe je ograničeno u tom smislu što nismo proučavali kako knjige deluju na čitaoca, kako i gde se čitaju, koliko ih čitaoci hvale, šta zapamte iz njih, kako knjige utiču na njihov dnevni život i njihove poglede na život. Sve je to svakako važno za onog koji proučava čitalačke navike i odnos prema knjizi, ali te probleme nismo mogli obuhvatiti ovim istraživanjem.

PET PODRUČJA NA KOJIMA JE VRŠENO ISTRAŽIVANJE I SAKUPLJANJE PODATAKA

Područja

Istraživali smo čitalačke navike i odnos prema knjizi u pet područja različitih po svom karakteru. *Kirseberg* (Kirseberg) je *staro predgrađe* sa vekovnim tradicijama, koje, u poređenju sa drugim delovima Malmea, ima nizak dohodak po domaćinstvu i koje je decenijama smatrano si-

romašnim zabačenim krajem koji nema čime da se pohvali. Područje ima oko 14.000 stanovnika. *Okshagen* (Oxhagen) je *ново predgrađe* sa 4.000 stanovnika. Sagrađeno je tokom poslednje dve decenije i stanovnici Orebroa ga smatraju *boljim krajem* u kojem je društveno — ekonomski status stanovništva srazmerno visok. *Skarholmen* (Skärholmen) je moderno predgrađe Stokholma, sa trgovinskim centrom, koji je otvoren pre dve-tri godine. Očekuje se da će postepeno postati poslovni centar okolnog *zaleđa* sa oko 100.000 stanovnika. Kada smo počeli naše istraživanje, to područje imalo je 24.500 stanovnika.

Ostala dva područja u kojima smo obavili istraživanje leže u Vasterbotenu. *Skeleftea* (Skelleftea), gusto naseljena gradska oblast, ima oko 26.000 stanovnika, tj. približno isti broj kao u Skarholmenu. Za razliku od ovog, veoma brzo izgrađenog predgrađa Stokholma, Skeleftea je naselje koje se izgrađivalo i razvijalo vekovima. *Jern* (Jörn) je opština koja se razvila tokom prošlog veka u blizini železničke stanice i daleko je oko 56 kilometara od Skeleftea. Ona je očigledno prošla zenit svoga razvoja. Aglomeracija ima 1.500 stanovnika, a parohiji, tj. području koje smo istraživali, pripada još 700 lica koja žive u okolnim selima.

Skarholmen ima veoma veliki broj trgovinskih i uslužnih radnji u glavnom trgovinskom centru ovog područja i manji broj trgovinskih centara u okolnim predgrađima koja mu pripadaju (Satra i Vorberg). Kirseberg ima mali broj prodavnica i uslužnih servisa u centru, i, pored toga, nekoliko prodavnica u ostalim delovima. Okshagen ima nekoliko prodavnica i kioska. U poređenju sa Okshagenom (koji ima približno isti broj stanovnika kao jerska parohija), naselje Jerna ima relativno dovoljan broj uslužnih servisa. Istovremeno, važno je istaći da stanovnici Okshagena moraju da idu više od jedne milje do centra Orebroa, gde se nalaze trgovine i uslužni centri, dok stanovnici Jerna moraju da putuju više od 56 kilometara do Skeleftea.

Ako se uporedi obrazovni nivo stanovništva ovih pet područja sa obrazovnim nivoom stanovništva u celoj zemlji, može se reći da je viši u Okshagenu i Skarholmenu, nešto niži u Skelefteu i Kirsebergu a mnogo niži u Jernu.

Koristeći podatke o niskom dohotku, do kojih je došla Vlada nedavno sprovedenim proučavanjem, uporedili smo obrazovni nivo stanovništva ovih pet područja sa nivoom u drugim sličnim sredinama u Švedskoj. Najočiglednije razlike iz-

među obrazovne strukture stanovništva ovih pet područja i tih sredina koje su odabrane kao uzorci za poređenje, jesu: mali deo stanovništva samo sa osnovnim obrazovanjem i veliki deo stanovništva koji studira ili ima više obrazovanja u Okshagenu (u poređenju sa drugim švedskim gradovima, osim Stokholma, Geteborga i Malmea) i u Skarholmenu (u poređenju sa većim Stokholmom). Razlika je veoma uočljiva, naročito za Okshagen. Skelefteo ima približno istu podelu na obrazovne grupe kao što je slučaj i u ostalim švedskim gradovima (izuzev tri navedena velegrada). Jern ima približno istu obrazovnu strukturu stanovništva kao i sva seoska područja u Švedskoj. Najveće razlike su u tome što i Skelefteo i Jern imaju manje stanovnika samo sa osnovnim obrazovanjem nego one sredine koje su vladinim proučavanjem odabrane za poređenje.

Kirseberg ima nešto manji procenat stanovnika samo sa osnovnim obrazovanjem od Malmea koji je veći grad; međutim, istovremeno ima izrazito manje onih koji studiraju ili imaju više obrazovanje nego što je to slučaj u Malmeu. Prema tome, ni jedno od područja koje smo istraživali, u poređenju sa sredinama sa kojima se mogu porediti, ne može se okarakterisati kao područje sa niskim obrazovnim nivoom stanovništva.

Dva područja, *Okshagen* i *Skarholmen*, naprotiv imaju veoma visok obrazovni nivo stanovnika.

Knjižarska mreža

Skelefteo ima dve A-knjižare,¹⁾ a Skarholmen jednu. Kad smo počeli naše istraživanje Jern je imao malu, trošnu B-knjižaru,²⁾ koja sada više ne radi. Kirseberg i Okshagen nisu imali knjižare. Razni kiosci bili su ovde jedina mesta gde su se prodavale knjige. Svakako, stanovnici ta dva područja mogli su da kupuju knjige u Malmeu, odnosno Orebrou.

ULOGA ČITANJA U SLOBODNOM VREMENU U PET ISTRAŽIVANIH PODRUČJA

Ako rezultate našeg istraživanja zasnivamo na tome koliko dana tokom proteklih 12 meseci ispitanici posvećuju svakoj od 33 različite aktivnosti kojima se čovek može baviti u slobodnom vremenu, dolazimo do zaključka da je čitanje

¹⁾ A-knjižara je ona koja ima potpun izbor knjiga.

²⁾ B-knjižara je ona sa ograničenim izborom.

dnevne štampe njihova najčešća aktivnost. To oni čine tri stotine dana u godini. Gledanje televizije i slušanje radija je skoro isto tako česta aktivnost i u proseku na to otpada 260 odnosno 240 dana tokom proteklih 12 meseci. Zatim dolazi desetak aktivnosti kojima su ispitanici posvetili svoje slobodno vreme za pedeset od sto dana tokom tih dvanaest meseci. To su sledeće čitalačke aktivnosti: čitanje nedeljne štampe (78 dana za muškarce, 131 za žene), revijalne i zabavne štampe (74 i 37), neumetnička literatura (71 i 34), umetničke literature (49 i 86). Muškarci i žene približno isto vremena posvećuju čitanju dnevne štampe; dok su muškarci revnosniji čitaoci zabavne štampe i neumetničke literature,³⁾ žene su revnosniji čitaoci nedeljne štampe i umetničke literature.

Tri od pet čitalačkih aktivnosti su češće u Okshagenu i Skarholmenu nego u ostala tri područja, a to se odnosi na čitanje zabavne i revijalne štampe, umetničke i neumetničke literature. Nedeljna štampa se naročito mnogo čita u Jernu, a izrazito malo u Skarholmenu. Međutim, poređenje grupa ispitanika istog nivoa obrazovanja u ovih pet područja, pokazuje da se ove razlike znatno smanjuju; to je zbog toga što se ove aktivnosti povećavaju sa višim stepenom obrazovanja, a procenat visokoobrazovanog stanovništva je znatno veći među stanovništvom Okshagena i Skarholmena nego u ostala tri područja.

Ako umesto toga razmotrimo koliko sati tokom jedne sedmice ispitanici obično posvećuju raznim čitalačkim aktivnostima, nećemo utvrditi neke naročito velike razlike u prosečnom broju časova u ovih pet područja, naročito kad se porede područja koja imaju isti obrazovni nivo stanovništva. Prosečno se približno 10 sati sedmično odvađa za čitanje; — od toga dva do tri sata su posvećena čitanju knjiga. Međutim, razlika je jasna, tj. ljudi u Jernu posvećuju manje vremena čitanju dnevne štampe nego što to čine stanovnici drugih područja, ali stanovnici Jerna posvećuju više vremena drugim sredstvima masovnog komuniciranja, naime gledanju televizije.

Ranije smo utvrdili da ispitanici čitaju dnevnu štampu češće (posmatrano po godišnjem proseku) nego što slušaju radio i gledaju televiziju. Međutim, kad računamo sedmično broj sati, oni posvećuju više vremena televiziji i radiju nego dnevnoj štampi.

³⁾ Reč je o ostaloj literaturi — van beletristike, a ne o šundu (prim. prev.)

Ako poredimo četiri čitalačke aktivnosti, videćemo da je njihov redosled isti, bilo po učestalosti (to zasnivamo na odgovorima na pitanja ove vrste: *Koliko ste dana tokom proteklih 12 meseci čitali dnevnu štampu bar po 15 minuta dnevno?*), ili po vremenu koje se za to odvajaju (to zasnivamo na odgovorima koje smo dobili na pitanje: *Koliko sati nedeljno posvećujete čitanju dnevne štampe?*). Redosled je: (1) čitanje dnevne štampe, (2) čitanje knjiga, (3) čitanje nedeljne štampe i, (4) čitanje zabavne i revijalne štampe.

ČITANJE I ČITALAČKE NAVIKE ODRAS-
LOG STANOVNIŠTVA U PET PODRUČJA U
KOJIMA JE VRŠENO ISTRAŽIVANJE
INTERVJU — STUDIJA

U jednom delu istraživanja data je detaljna analiza čitalačkih navika ispitanika. Ona je zasnovana uglavnom na podacima o 1.788 knjiga koje su 1.896 ispitanika pročitali tokom 14 dana koji su prethodili intervjuu. Otkrili smo na koji način su ispitanici doznali za te knjige, kako su došli do njih, saznali smo kako su one ukoričene, da li su u tvrdom povezu ili su džepna izdanja, i njihovu cenu (ovo poslednje odnosi se samo na kupljene knjige, a ne i na pozajmljene ili dobijene na neki drugi način). Razvrstali smo ove knjige prema sadržaju u 21 kategoriju, — na primer, detektivski romani, poezija, knjige za decu, itd. Podaci koje smo dobili o knjigama koje su ispitanici čitali tokom prethodnih 14 dana, dali su sliku čitalačkih navika u tom periodu tokom meseca novembra i decembra 1969. godine.

Da bismo tu sliku upotpunili, takođe smo ispitanicima postavili pitanje da li su tokom proteklih 12 meseci čitali bar po jednu knjigu iz svake od navedenih kategorija. Tako smo dobili informaciju o tome da li su ispitanici pročitali bar po jednu od knjiga švedskih pisaca koje smo naveli i knjiga iz sedam kolekcija visokotiražnih, većinom džepnih izdanja. Ako su tokom prethodnih 12 meseci ispitanici pročitali bilo koju knjigu od navedenih pisaca ili bilo šta iz navedenih kolekcija visokotiražnih izdanja, zamoljeni su da odgovore kako su do njih došli.

Na kraju poglavlja, takođe, izveštavamo koliko često ispitanici posećuju biblioteke i koriste njihove usluge. Takođe smo uzeli u obzir i knjige koje su ispitanici posedovali u kući, kao i njihov odnos prema knjigama i raznim olakšicama prilikom kupovine i pozajmljivanja knjiga.

Način na koji su ispitanici dolazili do knjiga koje su pročitali u toku 14 dana koji su prethodili intervjuu

Od 1.788 knjiga koje je 1.896 ispitanika pročitalo tokom 14 dana, 649 knjiga bilo je kupljeno, 563 pozajmljeno iz biblioteka i 576 dobijeno na drugi način. Više od jedne trećine knjiga bilo je kupljeno, a nešto manje od jedne trećine pozajmljeno iz biblioteka. Ostale su dobijene na drugi način.

Žene više pozajmljuju knjige nego muškarci. I muškarci i žene u Jernu — u poređenju sa ispitanicima iz drugih mesta — mnogo više pozajmljuju knjige od svojih rođaka i prijatelja.

To je najverovatnije povezano sa ograničenim mogućnostima da se knjige pribave u bibliotekama i knjižarama pošto su one udaljene od stanovnika Jerna. Bliža istraživanja o tome kako su ispitanici kupovali knjige koje su pročitali u posmatranom periodu pokazuju da se uslovi u Jernu znatno razlikuju od uslova u ostala četiri područja. Uslovi u Kirsbergu najbliži su onima i Jernu. Većina ispitanika u Jernu kupila je knjige u kiosku; samo je nekoliko knjiga kupljeno u knjižari. Prema načinu kupovine knjiga u ovih pet područja, a prema polu ispitanika, redosled je sledeći:

	Knjige kupljene u knjižari		Knjige kupljene u kioscima	
	muškarci	žene	muškarci	žene
Okshagen	1	1	5	4
Skarholmen	2	3	4	5
Skelefteo	3	2	3	3
Kirseberg	4	4	2	2
Jern	5	5	1	1

Ovi rezultati sasvim se dobro slažu sa već poznatim mogućnostima stanovništva ovih pet područja da kupuje knjige u knjižarama i kioscima. U vreme kada smo sprovodili ovo istraživanje Jern je imao jednu B-knjižaru, koja je bila pred ukidanjem. U prodavnici metalne robe prodavale su se i knjige, ali je izbor bio veoma ograničen. U stvari, stanovništvo Jerna bilo je prinuđeno da knjige kupuje u knjižari u Skelefteu (koji je udaljen oko 56 kilometara od Jerna). Kirseberg nije imao knjižaru, i ljudi su odatle morali da idu do knjižara u centru Malmea (koji je udaljen oko 3,5 km od Kirseberga). Skelefteo i Skarholmen imaju dve knjižare, koje se nalaze u cen-

tru. Okshagen nema knjižaru, ali njegovi stanovnici verovatno ne smatraju da razdaljina od preko 2 km do centra grada, gde se nalaze knjižare, predstavlja neku naročitu prepreku. U tom pogledu ispitanici u Okshagenu se razlikuju od ispitanika iz Kírseberga. Ni jedno od ovih područja nema knjižaru, rastojanje od njih do grada je nešto više od 2 km. Međutim, stanovništvo Okshagena u mnogo većoj meri od stanovništva Kírseberga kupuje knjige u knjižari. Verovatno dve činjenice doprinose toj razlici: (a) stanovnici Okshagena, koji imaju znatno viši obrazovni nivo nego oni u Kírsebergu, manje su zainteresovani za knjige koje se mogu naći u kioscima u njihovom kraju; (b) stanovnici Okshagena verovatno mnogo češće putuju do centra opštine, najverovatnije zbog toga što ih ograničeni izbor usluga u Okshagenu na to primoravaju (izbor je mnogo manji od izbora u Kírsebergu), ali možda u istoj meri i zato što se stanovnici Kírseberga — teže odlučuju da idu u centar Malmea (zbog štednje i starijih godina).

Koje vrste knjiga su ispitanici čitali za vreme četrnaestodnevnog perioda?

Procentualno poređenje raznih vrsta knjiga pokazuje da su muškarci čitali znatno više avanturističkih i kriminalističkih romana i naučno-popularnih knjiga nego žene, dok su žene čitale znatno više *ostale vrste romana* (ova grupa, između ostalog, obuhvata i takozvane *ljubavne romane*). Razlike između muškaraca i žena su vrlo jasne u pogledu čitanja *drugih romana*; 30% ovih knjiga pročitani su muškarci tokom perioda od 14 dana, a 40% ovih knjiga pročitale su žene. S druge strane, muškarci više čitaju neumetničku literaturu; razlika je naročito uočljiva za kategoriju *tehničke i naučne knjige* (9%, odnosno 2%). Sve navedene razlike između muškaraca i žena utvrdili smo u svih pet područja.

Najzapaženije razlike između ovih područja u pogledu vrste pročitane literature našli smo kod *religioznih dela i knjiga o religiji i filozofiji*; takve knjige je čitalo 12% odnosno 14% ispitanika u Skelefteu i Jernu. Za ostala tri područja ovi procenti variraju između 1% i 2%. Razlike su skoro srazmerne za muškarce i žene.

Stanovnici Jerna i Skeleftea više su čitali religiozne knjige od stanovnika ostala tri područja, što je u skladu sa slikom koju smo stekli tokom našeg rada na upoznavanju ovih mesta. Odnosno, tada smo otkrili da su Skelefteo i Jern dve oblasti gde su ispitanici, najvećim delom, članovi neke od verskih sekta, i najčešće idu u crkvu.

CITALACKE NAVIKE U SVEDSKOJ

Broj knjiga pročitanih tokom ovog četrnaestodnevno- dnevnog perioda nije naročito usko povezan sa godinama starosti ispitanika, ali postoji neznatna tendencija da se broj lica koja su pročitala više od jedne knjige smanjuje sa starošću. Ova povezanost je nešto vidnija ako uzmemo u obzir broj pozajmljenih knjiga. Takođe smo otkrili ono što smo i očekivali: čvrstu vezu između obrazovnog nivoa i broja pročitanih knjiga.

Na koji su način ispitanici saznali o knjigama koje su pročitali tokom 14-dnevnog perioda

Trebalo je da ispitanici objasne kako su saznali za knjige koje su pročitali tokom 14-dnevnog perioda. Najčešće su za knjige čuli iz razgovora sa rođacima ili prijateljima. Na ovaj način obaveštavanja otpada približno 40% od 1.788 knjiga. Drugi način je bio poseta biblioteci. Ovaj način obuhvatio je približno jednu četvrtinu od 1.788 knjiga. Kad razmotrimo te brojke, moramo imati na umu da su ispitanici mogli da navedu i više od jednog načina na koji su saznali za neku knjigu. Prosečno je 1,21 način naveden po pročitanoj knjizi.

U poređenju sa ova dva, drugi načini, odnosno putevi obaveštavanja o nekoj knjizi, imali su sporednu ulogu. Redosled raznih načina obaveštavanja — ako upotrebimo kao bazu odgovore svih ispitanika — prikazan je na donjoj tabeli.

Način obaveštavanja	Procenat pročitanih knjiga prema načinu obaveštavanja		
	muškarci	žene	ukupno
Preko prijatelja i poznanika (uključujući i članstvo u klubu čitalaca)	35,6	42,5	39,3
Preko biblioteka-birajući knjigu samostalno ili uz pomoć saveta osoblja biblioteke	19,6	28,6	24,3
Preko napisa ili beleški u novinama i časopisima	8,7	11,4	10,2
Preko knjižara, u izlogu knjižare ili u njoj samoj	12,2	7,0	9,5
Preko oglasa u novinama ili na drugom mestu	7,8	7,2	7,5
U prodavnicama novina, kioscima ili na sličnim mestima	9,7	3,0	6,2
Preko radija i televizije	2,4	5,4	4,0
Na drugi način	24,1	17,7	20,6

Razgovori sa rođacima ili prijateljima i lični kontakti u knjižarama, prodavnicama i kioscima kao metod obaveštavanja više koriste muškarci, dok obaveštavanje putem biblioteka i sredstava za masovnu komunikaciju više koriste žene.

Obaveštavanje preko beleški i članaka u novinama i časopisima igra značajnu ulogu za stanovništvo višeg obrazovnog nivoa u Okshagenu i Skarholmenu. Obaveštenje dobijeno u kioscima i sličnim mestima ima veću ulogu za stanovništvo Jerna i Kirseberga. Inače, nema znatnijih razlika u načinu kako su ispitanici bili obavešteni o knjigama koje su pročitali.

U gotovo 90% slučajeva ispitanici su za knjige koje su kupili u kioscima ili na sličnim mestima saznali tek pošto su ih kupili i pregledali. Međutim, veći deo knjiga ispitanici su kupovali u knjižari, tek pošto su o njima saznali od rođaka, prijatelja, ili iz oglasa u štampi.

Za knjige pozajmljene u bibliotekama ispitanici su većinom saznali prilikom posete biblioteci. Naši podaci pokazuju da *ranija informacija* putem oglašavanja, prikaza objavljenih u novinama i časopisima i preko radija i televizije igra relativno malu ulogu kao odlučujući činilac prilikom kupovine ili pozajmice knjiga. Znatno veću ulogu prilikom izbora knjiga ima: obaveštenje koje se može dobiti u kiosku a, u izvesnoj meri u knjižarama i bibliotekama; zatim obaveštenje koje ispitanici dobiju preko osoba koje radi na tim mestima, kao i preporuke prijatelja i rođaka.

O knjigama koje su ispitanici dobijali kao članovi kružoka i klubova čitalaca oni su najčešće bili obavešteni navedenim načinima.

Podaci do kojih smo došli naglašavaju sledeću činjenicu: kad neko kupi knjigu u knjižari on je relativno često o njoj već prethodno saznavao putem sredstava javnog informisanja ili na drugi način. U tom pogledu, razlika između kupovine u knjižari i kupovine u kiosku je znatna.

Ispitivali smo i kakva je veza između obrazovnog nivoa i pripadnosti različitim socijalnim grupama ispitanika, u pet područja koja smo istraživali, i načina na koji su oni dobijali obaveštenje o knjizi pre nego što su je kupili.

Među ispitanicima koji pripadaju višim socijalnim grupama veći je procenat onih koji su došli bar do jedne od pročitanih knjiga na šest od sedam u tabeli prethodno navedenih načina obaveštavanja. Jedini izuzetak prilikom poređe-

nja grupa istog obrazovnog nivoa je način obaveštavanja u prodavnicama novina i u drugim kioscima. Taj način obaveštavanja igra najveću ulogu kod lica koja pripadaju III socijalnoj grupi (sa niskim stepenom obrazovanja), a najmanju ulogu među onima koji pripadaju I socijalnoj grupi (sa višim stepenom obrazovanja).

Očigledno je da ispitanici iz Okshagena i Skarholmena pribavljaju knjige na osnovu mnogo raznovrsnijih obaveštenja nego što je to slučaj sa ispitanicima iz druga tri područja, naročito iz Jerna i Kirseberga. Razlika postoji i kad se poređenje vrši među licima koja pripadaju istom socijalnom nivou ali žive u različitim područjima koja smo istraživali.

Što je ispitanik više zainteresovan za knjige, to ih više čita i pozajmljuje u biblioteci.

Ako pogledamo broj pročitanih knjiga koje su kupljene u knjižari, nećemo naići na sličnu razliku između onih koji su veoma zainteresovani za knjige i onih čije je interesovanje neznatno.

Analiza podataka pokazuje da oni koji su veoma zainteresovani za knjigu najvećim delom čitaju knjige koje pozajmljuju iz biblioteka. S druge strane, porastom zainteresovanosti ispitanika za knjigu ne povećava se uloga knjižara u nabavci knjiga. To je verovatno povezano sa činjenicom da oni koji su veoma zainteresovani za knjige (i na taj način i za njihovu veliku potrošnju) smatraju da je suviše skupo kupovati ih da bi tako zadovoljavali potrebe za knjigama. Prema tome, oni ih najvećim delom pozajmljuju.

Knjige koje su ispitanici čitali tokom prethodnih 12 meseci.

Upitnik je, takođe, uključio niz pitanja na koja su ispitanici morali da odgovore da li su pročitali makar jednu knjigu koja spada u dvadeset jednu specifikovanu kategoriju knjiga (bar po jedan sat čitanja tokom proteklih 12 meseci). Rezultati su vrlo slični onima koji su dobijeni na pitanje: koje su vrste knjiga ispitanici čitali za vreme četrnaestodnevnog perioda.

Razni romani pripadaju onim vrstama knjiga koje su i muškarci i žene čitali u dosta velikom broju. Najvećim delom muškarci su čitali detektivske i avanturističke romane, dok su žene daleko više čitale *druge romane* (u ovu grupu spadaju u dosta velikom obimu takozvane *ljubavne priče*).

Od knjiga koje spadaju u *neumetničku literaturu*, žene su čitale više od muškaraca, ali samo one knjige koje se odnose na *medicinu i zdravlje*. Muškarci su u velikom broju čitali bar po jednu knjigu iz oblasti *društvenih nauka i politike, tehnologije i prirodnih nauka, hobija i sporta i atletike*.

Zajedničko za sve ove razlike je to što se one kreću u istom pravcu u svih pet područja gde je istraživanje vršeno; razlike između muškaraca i žena ukupno variraju od minimalno 9% (za detektivske romane) do maksimalno 28% (za knjige iz oblasti tehnologije i prirodnih nauka).

Ne postoji jasna razlika između starosti ispitanika i broja kategorija knjiga od kojih su oni pročitali bar jednu knjigu za proteklih 12 meseci. S druge strane, postoji vrlo jaka veza između broja pročitanih knjiga koje pripadaju određenoj kategoriji i obrazovnog nivoa ispitanika. Ta veza je takode vrlo jaka kod čitanja knjiga iz kategorije *neumetnička literatura*, tako da se može pretpostaviti da samo oni sa komparativno visokim stepenom obrazovanja mogu da izvuku neku korist od tog čitanja (tu spadaju *zbirke poezije i knjige o umetnosti, pozorištu ili muzici*). Procenat čitalaca ove poslednje vrste knjiga kod 10 regionalno i po polu istorodnih grupa, koje imaju samo osnovno obrazovanje, varira između 3% i 8%, dok kod 5 istorodnih grupa koje su imale bar srednju školsku spremu (i bar 10 lica po grupi), procenat varira između 27% i 44%.

Posete ispitanika bibliotekama

Intervjuisani muškarci pozajmljivali su iz biblioteka 25% knjiga koje su pročitali tokom četrnaest dana, a žene 38%. Za muškarce taj procenat varira za pet područja od najviše 31% (Okshagen) do najmanje 16% (Skelefteu i Jern); za žene je najveći postotak iznosio 44% (Okshagen), a najmanji 30% (Skelefteu i Jern).

Ako razmotrimo učestanost poseta biblioteci tokom prethodnih 12 meseci, vidimo da su i tu posete najređe u Skelefteu i Jernu. Isti rezultat se dobija i onda kad se učestalost poseta meri prosečnim brojem dana u koje su ispitanici posećivali biblioteku u toku proteklih 12 meseci, a i kada se meri brojem ispitanika koji obično posete biblioteku bar jednom mesečno.

Ako koristimo ovu poslednju meru (procentualno merenje), videćemo da je učestalost poseta najviša u Okshagenu. Ako, s druge strane, koristimo prvu meru (prosečno merenje) nailazimo

na veću učestalost poseta u Kirsebergu. Razlog za ovu razliku u rezultatima je u tome što u Kirsebergu postoji vrlo veliki broj ispitanika koji posećuju biblioteku dva puta u sedmici ili češće.

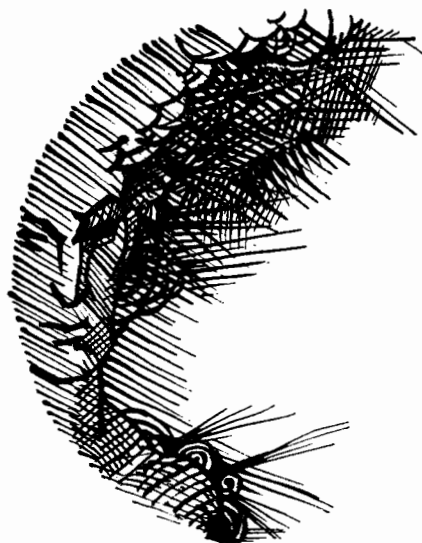
Učestalost posećivanja biblioteka je najviša u najmlađim starosnim grupama. Procenat ispitanika koji su posetili biblioteku bar 12 puta tokom proteklih 12 meseci, za 10 podgrupa istih po polu i području, u rasponu od 15 do 19 godina, varira od najmanje 31% do najviše 74%; kod 10 grupa istovetnih po polu i području, u rasponu godina od 50 do 59, taj procenat varira od 0% do najviše 37%. Međutim, razlike u godinama starosti znatno variraju od područja do područja i razumljivo je da na njih utiču lokalni uslovi rada biblioteka.

Ljudi sa visokim obrazovanjem češće posećuju biblioteke od onih sa osnovnim obrazovanjem. Razlike između različitih obrazovnih grupa vrlo su приметne. U Okshagenu 78% muškaraca i 92% žena koji su se upisali na fakultet (ili su čak imali više obrazovanje) posećivali su biblioteku tokom proteklih 12 meseci, dok podaci za muškarce i žene samo sa osnovnim obrazovanjem iznose 33% i 44%. U Jernu su te razlike još uočljivije. Od muškaraca koji su završili srednju školu ili imaju i više obrazovanje 72% je posetilo biblioteku bar jednom tokom proteklih 12 meseci; procenat za žene iznosi 64%. Procenat za muškarce i žene koji imaju samo osnovno obrazovanje iznosi 19, odnosno 29. Razlike u učestalosti posećivanja biblioteka među stanovništvom različitog obrazovnog nivoa su velike u svih pet područja, kako među muškarcima tako i među ženama.

Trebalo je da ispitanici odgovore da li su tokom proteklih 12 meseci koristili razne usluge koje pružaju biblioteke. Oni su uglavnom pozajmljivali knjige za sebe i druge i čitali u biblioteci knjige, novine i časopise. Inače, usluge biblioteka se najčešće koriste da se dobije obaveštenje od zaposlenog osoblja ili da se pregledaju ekspoziti izloženi u prostorijama. Mladi najviše koriste usluge biblioteka, a najintenzivnije oni između 15 i 19 godina starosti (i još više deca ispod tog uzrasta). U pogledu korišćenja usluga biblioteka razlike između različitih obrazovnih grupa takođe su приметne. Na primer, u Okshagenu samo 6% muškaraca i 13% žena sa osnovnim obrazovanjem koristilo je tri ili više od sedamnaest uslužnih mogućnosti o kojima je bilo reči, dok je odgovarajući procenat za muškarce i žene sa srednjim ili višim obrazovanjem bio 62% odnosno 67%. Kad izračunamo prosek korišćenja svih

usluga biblioteka tokom poslednjih 12 meseci za sve ispitanike, videćemo da je najviši prosek korišćenja u Okshagenu, a najniži u Skefteu i Jernu. Ako, umesto toga, izmerimo učestalost korišćenja usluga izračunavajući na koliko različitih načina su ispitanici koristili usluge biblioteka, utvrdićemo najviši prosek u Kirsebergu, a najniži u Jernu i Skefteu. Prilikom ovih poređenja važno je setiti se da biblioteke u ovih pet područja ne pružaju iste usluge⁴⁾ stanovništvu okolnog zaleđa.

(Prevela s engleskog
VESNA ZULFIKARPAŠIĆ)

⁴⁾ Izveštaj o eksperimentalnim delatnostima u tim bibliotekama analizira vezu između usluga koje pružaju biblioteke u 5 područja i korišćenja tih usluga.